

Indexera numera?

Debatten om indexering av skatteskalorna har i stora delar bjudit på beklämmande läsning. Den enda slutsats som förefaller kunna dras av meningsutbytet är att varken argument eller motargument lyckats tränga fram. Huruvida detta beror på bristande vilja eller förmåga hos respektive parter är väl bäst att låta vara osagt. Till viss del kan förvirringen naturligtvis förklaras med problemets komplexitet: det har visat sig svårt att få en överblick av vilka frågor som är inblandade, vilka som är viktiga, vilka som är avgörande. Låt oss därför för ett ögonblick förflytta oss till ett annat land, Potatislandet, där frågans väsentliga konturer framträder med större skärpa.

I Potatislandet produceras endast potatis, alla får sin lön i potatis och ingen konsumerar någonting annat än potatis. Potatisdirektören Per har en inkomst på 100 kg potatis i månaden, medan potatisarbetaren Pål får nöja sig med 50 kg. För att man skall slippa springa omkring med potatis i fickorna har Potatislandet infört pengar. Prisnivån är sådan att ett kg potatis kostar en krona. Dessutom har Potatislandets riksdag beslutat om de skattesatser som finns angivna i vidstående tabell (där det — vid rådande potatispris — inte spelar någon roll om inkomsten anges i kronor eller kilo potatis). Med denna skatteskala kan alltså Per äta 50 kg potatis i månaden och Pål 40 kg. Alla är därmed nöjda och glada.

Potatislandets skatteskala	
Inkomst (kr el kg)	Skatt (%)
50	20
100	50
200	70

Potatislandets idyll skakas nu av inflation: potatispriset stiger till 2 kr/kg. Detta påverkar givetvis inte potatisskörden utan Per och Pål får som vanligt sina 100 resp 50 kg. Men plötsligt spelar det en väldig roll om skatteskalorna var angivna i kronor ("nominella") eller i kilo potatis ("reala" eller "indexerade"). I det senare fallet kommer allt att förbli vid det gamla; såväl de totala skatteintäkterna som Pers och Påls konsumtion blir oförändrad — i potatis räknat. Med nominella skatteskalor, däremot, ökar inflationen skattestrycket för både Per och Pål, eftersom deras inkomst — i kronor räknat — nu fördubblats till 200 resp 100 kr. Genom prisstegringarna sjunker Pers potatisbehållning efter skatt från 50 till 30 kg, medan Påls minskar från 40 till 25 kg (se skattetabellen). Och detta trots att ingenting annat än penningvärdet förändrats. Om Potatislandets riksdag vill låta skattebördan bestämmas endast av de verkliga möjligheterna till konsumtion väljer den därför att spika skattesatserna i kilo potatis snarare än i kronor och ören. Detta är innebörden av en indexering av skatteskalorna. Att presentera de uteblivna skattehöjningarna, som följer av en sådan indexering, som *skattesänkningar* är naturligtvis missvisande på gränsen till ohederligt. Och gränsen har för länge

sedan passerats när man med indignation hävdar att höginkomsttagarens skattesänkning blir större än låginkomsttagarens. Detta är ju i så fall ett argument mot varje progressivt skattesystem.

Om det skattetryck som uppkom i Potatislandet efter prisstegringen vid nominella skatteskalor uppfattas som mer rättvist än det gamla hade det uppenbarligen varit orättvist att ha stabila priser. Denna "logiska konsekvens" av motståndet mot indexering har på sina håll spelats upp till ett stort nummer i förespråkarnas kampanj. Men även detta är en sanning med modifikation. För att visa varför ska vi dröja kvar ett ögonblick i Potatislandet, och där introducera två nya medborgare: änkorna Hanna och Vera. De har vardera 1 200 kr på bankboken, och gällande ränta på 10 procent ger dem möjlighet att vid det gamla potatispriset köpa 10 kg/månad. Det är alldeles för litet för att Hanna och Vera skall överleva, och de erhåller därför en änkepension från staten. Det är för att finansiera denna pension som Per och Pål betalar skatt. De totala skatteintäkterna (före inflation) på 60 kg potatis delas lika mellan Hanna och Vera, som på så vis kan äta 40 kg var i månaden. Alla är överens om att de bör kunna hålla den standarden. När nu potatispriset dubblas och räntan stannar på 10 procent, kan Hanna och Vera plötsligt bara köpa 5 kg potatis per månad. För att hålla dem på samma standard som förut måste pensionsutgifterna (och därmed skatteintäkterna) öka till 70 kg potatis per månad. Här har alltså inflationen som sådan skapat ett behov av att förändra det reala skattetrycket. Men inflationseffekterna motiverar naturligtvis inte den kraftiga ökning av skatteintäkterna till 95 kg som råkar bli resultatet vid fasta nominella skatteskalor enligt tabellen. Om skatteintäkterna hade ökat i exakt samma takt som utgiftsbehovet, skulle detta varit en ren slump.

Låt oss därmed lämna vår något knöliga liknelse och göra följande allmänna konstaterande: En oförutsedd inflation ger — liksom alla ekonomiska störningar — upphov till mer eller mindre systematiska och mer eller mindre önskvärda inkomstomfördelningar i samhället. Detta skulle framgått ännu tydligare om vi i vårt exempel hade infört en lyxvara (säg lax) och en kollektiv vara (säg vägar). Förändringar i bytesförhållandet mellan pengar, potatis, lax och vägar nödvändiggör alltid förändringar i det totala skattetrycket, i dess fördelning, och i statsutgifternas omfång och fördelning. Men ingen real eller nominell skatteskala har den egenskapen att den *automatiskt* kompenserar för sådana prisförändringar.

För att få hyfs på indexeringsdebatten skulle man önska två saker. Förespråkarna för indexering borde klart medge att alla oförutsedda störningar — däribland inflationen — ger upphov till inkomstomfördelningar i samhället, vilka skattesystemet måste korrigera. Det kommer därför i vår föränderliga värld att ständigt föreligga ett behov av en regelbunden översyn av skatteskalorna oavsett om dessa indexeras eller ej. Motståndarna till indexering skulle därefter göra klart vad man har att vinna på att låta skatteskalorna vara beroende av penningvärdet *mellan* dessa översyner.

Därefter kunde en meningfull indexeringsdebatt börja.

